

спекулятивно и проч. Нам представляется, что говорить о каких-либо эволюционно-типологических изменениях языка можно лишь в случае “появления в нем принципиально нового типологического признака или полной нейтрализации проявлений одного из существующих ранее признаков” [9, с. 58].

Русский язык как язык синтетического флективного типа в период бума неологизации использует весь арсенал средств для защиты своего строя. На уровне грамматики это проявляется в активном использовании типичных при выражении грамматических значений аффиксов. Так, вновь появляющиеся двувидовые глаголы типа *криминализовать*, *реинвестировать* в узусе приобретают способность иметь коррелятивные видовые пары, родовое противопоставление с использованием аффиксов – также активный процесс, ср. *эбэиник* – *эбэиница*, *коробейник* – *коробейница*, падежные и числовые значения существительных, как правило, передаются флексиями: *передал риэлтерам*, *доволен “Опелем”*, *построено на инвективах*; у прилагательных также активно задействован потенциал флексий: *омоновскими*, *серверному*, *внесудебного* и проч.

В последние десятилетия в русский язык хлынули неизменяемые слова различных частей речи. И чаще всего при их вхождении в грамматическую систему русского языка адаптационные процессы проявились во включении мощного защитного синтагматического механизма, который часто принимают за аналитизацию морфологии (см., например, у В.В.Лопатина и И. С. Улуханова [20, с. 443]). Хотя, как было показано ранее, формальная компенсация невыраженных в пределах слова грамматических значений у неизменяемых слов на уровне дистрибутивных и предикативных конструкций – доказательство усиления флективности в языке. Работают аффиксы, но аффиксы окружения, а не самого слова.

Аналитические формы в качестве парадигматико-компенсирующих средств также возможны у появляющихся в русском языке слов. Однако говорить об усилении аналитичности при отсутствии новых аналитических моделей вряд ли правомерно. Язык многое адаптирует, проявляя свою устойчивость и самобытность, и “защищается” проверенными средствами в бурно меняющемся мире: “Узнаю тебя, жизнь, принимаю и приветствую звоном щита”.

Литература

1. Аналитические конструкции в языках различных типов. – М.Л, 1965 -343 с.
2. Астен Т. Б. Аналитизм в морфологии имени: когнитивный и прагматический аспекты: Монография. – Ростов н/Дону, 2003. – 264 с.
3. Борисов Р. В. Функционально-семантическая классификация номинативных аналитических конструкций и тенденции современного аналитизма // Филологические науки. – 1991. – № 1. -С.81-92.
4. Валгина Н. С. Активные процессы в современном русском языке. – М., 2001. – 304 с.
5. Виноградов В. В. Русский язык (Грамматическое учение о слове). – М.,1986. – 640 с.
6. Гловинская М. Я. Активные процессы в грамматике (на материале инноваций и массовых языковых ошибок) // Русский язык конца XX столетия (1985-1995). – М., 2000. – С. 237-304.
7. Гловинская М. Я. Изменения в морфологическом строе // Современный русский литературный язык: Учебник /Под ред. В. Г.Костомарова и В. И. Максимова. – М., 2003. – С.714-735.
8. Гречко В. А. Теория языкознания: Учебное пособие. – М., 2003. – 375с.
9. Дубова О. А. Типологична еволюція морфологічних систем української та російської мов: Монографія. – К.,2002. – 302 с.
10. Земская Е. А. Речь эмигрантов как свидетельство роста аналитизма в русском языке // Жизнь языка: Сб. ст. к 80-летию М.В.Панова. – М., 2001. – С. 68-76.
11. Ильина Н. Е. Рост аналитизма в морфологии //Русский язык конца XX столетия (1985-1995). – М.,2000. – С.326-344.
12. Клобуков Е. В. Аналитические глаголы в русском языке // Жизнь языка: Сб. ст. к 80-летию М.В.Панова. – М., 2001. – С. 77-87.
13. Колесников А. А. Аналитизм в грамматической системе современного русского языка. – Измаил, 1992. – 128 с.
14. Костомаров В. Г. Наш язык в действии: Очерки современной русской стилистики. – М., 2005. – 287 с.
15. Крысин Л. П. Новые аналитические прилагательные и явление хиагуса // Жизнь языка: Сб. ст. к 80-летию М. В. Панова. – М., 2001. – С. 189-196.
16. Мельчук И. А. Курс общей морфологии. Т.3. – Москва-Вена, 2000.
17. Мельчук И. А. Курс общей морфологии. Слово. Т.1. – Москва-Вена,1997. – 406 с.
18. Панов М. В. Об аналитических прилагательных // Фонетика. Фонология. Грамматика. К 70-летию А. А. Реформатского – М.,1971. –С. 240-253.
19. Русский язык и советское общество. Морфология и синтаксис современного русского литературного языка /Ред. М. В. Панов. –М., 1968. –367 с.
20. Русский язык: Энциклопедия /Под ред. Ю.Н. Караулова. – М., 2003. – 704 с.
21. Селиванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. - Полтава, 2006. – 716 с.
22. Серебрянников Б. А. К вопросу о “морфологизме” // Аналитические конструкции в языках различных типов. – М.-Л., 1965. – С. 100-104.
23. Сидоренко Е. Н. Теоретические и практические материалы по морфологии современного русского языка. В 5 ч. Ч.1. Общие вопросы частей речи. Имя существительное. – Симферополь, 2005. – 148 с.
24. Столярова Л. П., Пристайко Т. С., Попко Л. П. Базовый словарь лингвистических терминов. – К., 2003. – 192 с.

Умрихіна Л. В.

РОЛЬ ОЦІННОГО КОМПОНЕНТА У ФУНКЦІОНУВАННІ ОПТАТИВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ

Вивчення оптативних висловлень, які представляють специфічне виявлення значення бажальності, відповідає сучасним потребам лінгвістики у всебічному висвітленні різних суб'єктивно-модальних значень, що пояснюються визнанням антропоцентричного характеру мови. Відповідно до того актуальною є проблема детального вивчення окремих відтінків основного модального значення з метою їх систематизації, що сприятиме точнішому потрактуванню оптатива як специфічного мовного явища, виявленню особливостей формотворення відповідних синтаксичних конструкцій, з'ясування особливостей мовленнєвих ситуацій, що їх породжують. Досьгодні зазначені питання не отримали вичерпного висвітлення в мовознавчій науці.

Метою статті є розкриття функціонально-семантичних властивостей оптативних речень із семантикою бажальності нездійсненого, супроводжуваної негативною емоційною оцінкою. У зв'язку із цим визначено такі завдання: проаналізувати компонентний склад семантики оптативних висловлень, визначити особливості взаємодії семантичних відтінків у межах одного значення, встановити зв'язок висловлень із мовленнєвою ситуацією та з'ясувати причину й мету їх використання.

Бажальність у сфері власне-ірреальних оптативних висловлень являє собою інваріант семантики оптатива, що виявляється у різноманітних семантичних відтінках. Одним із них є бажальність нездійсненого, супроводжувана негативною емоційною оцінкою (представленою зазвичай імпліцитно), як-от: невдоволення, відчаю, обурення, розчарування, докору, осуду, жалю тощо.

Мовознавці давно помітили, що зміст "відношення мовця до висловленого" може поєднувати репрезентацію певної картини світу як ірреальної (бажаної) із виявом власних ціннісних орієнтирів мовця, до того ж часто у супроводі з емоційним значенням. До кола модальних відношень оцінку зараховують Ш. Баллі, О. М. Вольф, Т. В. Шмельова, Н. Ю. Шведова та ін. До числа суб'єктивно-модальних долучають також й емоційні, експресивні значення (Н. Ю. Шведова).

Слід зазначити, що „тісна” взаємодія оцінного та модального компонентів у межах одного змісту не означає їх тотожності (з огляду на закріплення за даними лінгвістичними поняттями відповідного статусу). Автори „Теорії функціональної граматики” вважають, що „оцінність доцільно розглядати як особливу семантико-прагматичну сферу, що взаємодіє із модальністю (яка являє собою один з елементів її оточення, середовища)” [3, с. 61]. Отже, оцінне значення з обережністю зараховують до кола модальних значень, підкреслюючи його зв'язок з останніми як частковий. У мовознавчій літературі існують також висновки про повне заперечення будь-якого зв'язку модальності з таким значенням, як оцінне, вважаючи при цьому головними і єдиними поняттями, приналежними до сфери модальності, значення реальності та ірреальності (Г. А. Золотова, В. З. Панфілов).

Наявність негативного оцінного компонента у семантиці оптативних висловлень пояснюється передусім характером часової віднесеності представленої бажаної картини. Оскільки об'єкт бажання у таких висловленнях завжди стосується події (ситуації) плану минулого, мовець не може претендувати на здійснення висловленого ним бажання у майбутньому. Але він здатен оцінити уже отриманий результат дій, учинків інших людей, іноді – своїх власних, а в окремих випадках – подій, які взагалі не залежать від людської волі. Відбувається емоційна реакція на конкретний факт дійсності, отримана картина подій і явищ знаходить свою інтерпретацію у плані суб'єктивно-оцінного сприйняття. Власне кажучи, ця негативна реакція на те, що відбулося, і каузує появу таких оптативних висловлень: не здійснилась би негативна, з погляду мовця, ситуація, не виникло б і бажання отримати натомість іншу, відповідно – позитивно оцінену. Таким чином, зміст оптативного висловлення формується через вказівку на існуючі негативні наслідки від нездійснення певної ситуації або її неправильного здійснення. Та позбавлений будь-якої можливості встановити відповідність між позитивно оціненою подією і реальністю через повну відсутність на це фактичних шансів, автор висловлення задовольняється лише правом миттєвого виходу емоційної реакції у мовленнєвий простір.

Загальний модальний зміст таких висловлень визначається сукупністю значень: „Я негативно оцінюю існуючу ситуацію” + „Я хотів би, щоб здійснилась інша”. При цьому оцінне значення, в основному, виявляє домінуюче положення у плані вираження загального змісту висловлення.

На користь такого переконання свідчить аналіз такого, наприклад, оптативного висловлення: [*...щойно Мілена з порога завела за директора — підвіз оце мене додому, і що ти думаєш —*] **хоч би слово за вчорашню передачу, хочби півсловечка** [*ні, я так більше не можу...*] (О. Забужко). Авторка висловленого оптативного речення знаходиться у стані емоційного хвилювання. Жінка обурена поведінкою шефа, який неухважно ставиться до неї, а конкретно до її роботи: *...директор ні разу не виказав Мілені одвертого захвату, та бодай би й схвалення, чим нашу відмінницю Мілену вельми знесмілював, просто сказати б, стриножував...* Тривала відсутність доцільних, необхідних, обов'язкових для мовця дій з боку іншої особи спричинила вибух емоцій, аж до висловленої вголос відмови від подальшої робочої діяльності, супроводжуваної високим ступенем емоційної напруги: *ні, я так більше працювати не можу*.

Одночасна негативна оцінка існуючого стану речей щодо бездіяльності певної особи і представлення цього факту дійсності у плані бажаної ситуації демонструє вияв складної сфери почуттів і емоцій. Адже відомо, що оцінена ситуація стосується уже минулої дійсності, і, безсумнівно, цей факт відомий і самій учасниці мовленнєвого акту. Тому сподівання про здійснення бажаного у цьому випадку втрачає актуальність. Разом з тим не слід забувати про психологічні особливості виникнення таких оптативних висловлень: у процесі висловлювання мовець тимчасово відчуває свою присутність у сфері „можливих світів”, якій належить ірреальна бажана ситуація. Тому в цю мить бажане відчувається можливим. На цьому ефекті заснована здатність мріяти: сприймати ірреальне як реальне. Оформлене згідно із граматичними особливостями побудови оптативних речень, висловлення із вищенаведеного прикладу використане для передачі такого підтексту: ”Погамо, що директор не оцінив належно мою роботу, не висловив жодних міркувань, схвалення, на що я розраховувала. Це є негативним наслідком для мене. Я цим обурена” + ”Я хотіла б, щоб він зробив це. Та я можу лише констатувати факт, що цього не сталося”.

Особливість подібних висловлень виявляється в тому, що виявляючи формальні ознаки бажальних речень, вони на перший план повідомлення висувають ідею репрезентації негативно оціненої ситуації. Значення бажальності послаблюється у такому випадку. Зрозуміло ж бо, що сенс висловленого бажання із представленого прикладу визначається не в тому, щоб отримати *слово за вчорашню передачу, хоч би півсловечка*: звичайно, цього замало для задоволення моральних потреб будь-якої амбітної особистості. Якби палке бажання та сама людина, у нашому випадку Мілена, висловила раніше, у час, коли можна ще було сподіватися на його виконання після моменту мовлення, воно мало б зовсім інший вигляд. Порівняймо: *Якби тільки директор виказав одвертий захват від моєї роботи* або *Хоч би отримати позитивний відгук на передачу* або *Схвалив би директор мою передачу* та ін. Напевно, лексема *слово* (а тим більше *півсловечка*) у жодному висловленні не знайшла б належного місця. Подібні маркери мінімуму бажаної ознаки слугують як раз для передачі факту повної її відсутності. Не отримавши позитивного завершення сподіванням, авторка підкреслює, таким чином, обурення через відсутність усього того, що хотіла отримати: *”Не сказав нічого”*.

Оптативні речення подібного змісту наближаються до речень із переносним значенням форми, про що зазначала Н. Ю. Шведова [2, с. 108]. Так, часто для ствердження повної відсутності того, що виступає об'єктом бажання, використовують такі оптативні речення: *Біля дякової школи — хоч би один школяр!* (Г. Квітка-Основ'яненко); [*Я бував навіть у таких місцях, де ні куцика!*] *Хоч би яка билиночка* [—нічого нема. Ні коника, ні пташиного цебетання. Навіть яцірка не блисне перед очима; навіть гори порядної не побачиш, просто бозна-що! Дивишся, дивишся, і така тебе нудота вхопить...] (О. Ільченко).

Посиленню оцінних значень у семантиці оптативних речень сприяє також відповідне лексичне наповнення синтаксичних конструкцій із контекстуального оточення. Часто в умовах досить розгорнутого контексту стає можливим найточніше визначення семантики оцінного компонента оптативного речення, як це виразно простежується на прикладі останнього речення. Так, негативне враження від споглядання краси виду акумулюється в негативній оцінці факту спустошення, що виявляється у вигляді невдоволення, жалю, досади через невідповідність між бажаним та наявним станом речей. До того ж можна твердити про виявлення ознак відвертого обурення у мовця, навіть роздратування, втілених у мовлення засобами лексичної семантики: *просто бозна-що!; нудота вхопить*. Та й досить великий перелік ознак бажаної картини дійсності слугує на користь вищезазначеного твердження: тільки людина, сповнена подібним потоком емоцій, вдається до такого широкого представлення думок. Адже у випадку емоційно нейтральної мовленнєвої ситуації матимемо лише просте констатування фактів, позбавлене зайвих так званих ліричних відступів (пор.: *Нічого нема*).

Оптативні речення, семантика бажальності в яких супроводжується емоційно-оцінним значенням щодо повної відсутності бажаної ознаки, становлять досить численну групу. Наприклад: [*І чого воно на вулиці так тихо...*] *Хоч би що-небудь глас подало. [Тихо, всюди тихо!]* (М. Кропивницький); [*-Чули?*] *Хоч би душечка в дворі. [Покинули всі]* (М. Коцюбинський); [*Усе там перерис, що не знайде – чи льон, чи прядиво, чи коріння яке, – усе перебере і по стріхам загляда,*] *так хоч би нитку з покраденого знайшов* (Г. Квітка-Основ'яненко).

В оптативних висловленнях, позначених негативною оцінкою, іноді простежується елемент характеристики стосовно певної особи чи групи осіб. Це стосується таких мовленнєвих випадків, у яких мовець вдається до оцінювання конкретних дій та вчинків адресата (особи, до якої він звертається) або третьої особи (тієї, яка не виступає учасником мовленнєвого спілкування).

Наприклад: [*Батько здимає з себе ремінь, кладе Федька на стілець і починає бити. Федько здригується всім тілом і шarpa ногами.*

-Лежи!! – кричить батько.

-А кляте ж яке! А кляте! – сплескує руками мати.] – Хоч би ж попросило тата, хоч би заплакало. [Камінь, а не дитина!] (В. Винниченко).

Формуванню оптативного висловлення у цій ситуації сприяло одночасне відчуття у матері жагучого бажання чимось зарадити рідній дитині та почуття розпачу від неможливості змінити ситуацію (ймовірно, що через суворий норов чоловіка, беззаперчного господаря становища). А відтак як реакція на усе це з'являється й почуття обурення на поведінку сина у даній ситуації, яка, як можна зрозуміти з контексту, є характерною для нього і тим самим виявляє особливості вдачі героя. Як бачимо, складна життєва ситуація викликала вибух емоцій у матері, спричинила появу суперечливих почуттів – від бажання захистити сина від жорсткого покарання до засудження самого винуватця події. Можна висловити про домінуючу роль саме значення характеристики у загальній семантиці речення. Адже, висловлене у контексті речень із типовим характеризуючим значенням, це оптативне речення бере на себе роль пояснення: чому власне жінка вважає дитину каменем (бо хлопець уперто мовчить, а не просить вибачення, як хотілось би матері).

А ось приклад засудження цілої групи людей з боку стороннього спостерігача, втіленого у такому оптативному висловленні: *<Максим прилюдно відрізав невірній коханій косу. Люди не мішались.>* [*Не без того, що інший слово вставити, приложити глуму, але щоб хто руками заступився – ні-ні!*] *Хоч би одна душа!* (О. Кониський). Одне речення вміщує у себе цілий комплекс значень: бажання, осуду, характеристики. Уболіваючи за долю незахищеної людини, автор водночас обурюється безчинністю натовпу, негативно оцінюючи його байдужість. Тож цих людей мовець вважає бездушними (лексема душа, вжита замість більш типової – людина, слугує на користь такому твердженню). Оклічність речення доводить роль емоційного фактора у творенні загальної оптативної семантики: не виявляючи байдужості до того, що відбувається, хоча при цьому мовець є лише стороннім спостерігачем (яким можемо вважати автора твору), він представляє у плані бажаного своє ставлення до дійсності. Побачити, що за дівчину заступилась хоч одна душа є його відвертим бажанням, а не тільки репрезентацією факту відповідної бездіяльності.

До подібних висловлень можна залучити поняття оцінно-характеризуючого значення, запропоноване Н.Ю. Шведовою, яке виражає суб'єктивне відношення до повідомлюваного у супроводі з його характеристикою, яка впливає із самого факту, події [2, с. 216]

Серед речень оптативної форми спостерігаються такі, що містять семантичний компонент позитивної оцінки. В умовах певного контексту вони проте не виявляють оптативної семантики, наприклад: *<Наум благає німця вилікувати дочку.>* [*-Бери скільки хоч, усі озьми, усю худобу озьми, усього рішусь, тільки вилічи моє дитя; вона в мене однісінька... – та так і заголосить. Дарма що німець, та й він заплакав, і] хоч би копійчку узав* (Г. Квітка-Основ'яненко). Використовуючи речення, граматично організоване за моделлю оптативних, автор повідомляє не про бажання, а про дію іншої особи, яка справила позитивне враження на нього. Та почуття захоплення межує із подивом – людина у даній ситуації виявила себе нетипово, всупереч очікуваному, що напевно і зумовило виникнення речення саме такого змісту (пор.: зазвичай німець бере багато, а сьогодні не узав нічого, навіть копійки).

Крім того, у цьому випадку, на відміну від попереднього, автор не виявляє власної зацікавленості у виході тієї події, що відображена в оптативному висловленні. Основне змістове навантаження такого мовленнєвого контексту сконцентроване у передтексті. Висловлення *...хоч би копійчку узав* містить додаткові відомості до нього, допомагаючи найповніше розкрити сутність представленої життєвої ситуації.

Зроблені спостереження у сфері оптативних висловлень доводять справедливості запропонованих на початку роботи положень про суттєвий вплив оцінного компонента значення на семантику речень і їх появу взагалі. Так, у змісті представлених прикладів було виявлено основне суб'єктивно-модальне значення – бажальне, супроводжуване негативною емоційною оцінкою стосовно не здійсненої у минулому ситуації, яка виступає у той же час мотивуючою по відношенню до основного значення. Як додаток до цих значень спостерігалось також виявлення значення характеристики. Вияв комплексу таких компонентів значення в семантиці оптативних висловлень, що функціонують у відповідних мовленнєвих ситуаціях (висловлювання обурення, докору, розпачу, невдоволення, осуду тощо),

дозволяє виділити такі конструкції в окрему семантичну групу. Вивчення інших відтінків значення стане метою подальших розвідок.

Література

1. Вольф Е. М. Эмоциональные состояния и их представление в языке // Логический анализ языка. Проблемы интенциональных и прагматических контекстов / Под ред. Н. Д. Арутюновой. – М.: Наука, 1989. – С. 155-186.
2. Русская грамматика: в 2 т. – М.: Наука, 1980. – Т. II. Синтаксис. – 709 с.
3. Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность / под ред. А.В. Бондарко. – Л.: Наука, 1990. – 263 с.
4. Ткач П. Б. Значення преференційності та способи його вираження в українській мові: Дис. канд. філол. наук. – Харків, 2004. – 217 с.

Ус Ю. М.

КОЛЬОРОПОЗНАЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДІЮЧИХ ОСІБ ЧОЛОВІЧОЇ СТАТІ У РОМАНІ Г. МАННА «PROFESSOR UNRAT»

1. Кожна мова віддзеркалює певний засіб бачення і сприйняття довкілля. При цьому художня література і живопис виявляють деякі точки зіткнення. «Малюючи» словом, письменник, як і художник, думає про взаєморозташування персонажів і предметів, перспективу, фон, освітлення тощо.

Як відзначає І. Бабій [1, с. 5], у художніх текстах активно використовуються позначення кольору, що характеризуються багатством семантичної наповненості і виконуваних ними функцій. Досліджувані лексеми властиві великі естетичні можливості, здатність створювати різноманітні образи. Колірні епітети виконують в художньому творі різні функції, наприклад, значеннєву, описову, емоційну.

Інтерпретація функцій позначень кольору у структурі художнього тексту є важливим етапом у формуванні цілісного сприйняття тексту. Це завдання намагаються розв'язати автори деяких лінгвістичних досліджень, проведених на матеріалі окремих художніх творів [1, 2, 4, 5, 6]. Однак, проблема функціонування кольоропозначень в німецькій художній літературі усе ще залишається недостатньо вивченою. Це і визначає вибір теми.

Матеріалом дослідження служить роман Г. Манна «Professor Unrat», написаний у 1905 році у дусі критичного реалізму. У ньому автор дає кожній діючій особі окрему кольірну характеристику.

2. Обсяг статті не дозволяє розглянути з цього погляду всі персонажі, тому за мету ставиться зображення кольірних портретів центральних фігур роману чоловічої статі, а саме: професора Унрата і трьох учнів гімназії: Ломанна, Кізелака і фон Ерцтума, які зіграли в долі Унрата провідну роль.

2.1. Ключові для образу професора Унрата позначення кольору – *grün* 'зелений', *gelb* 'жовтий', *grau* 'сірий' – уводяться практично в перших рядках роману. Читач бачить професора під час уроку, коли він лякає весь клас і дивиться на учнів зеленим отруйним поглядом, пор.: ... *und sandte schief aus seinen Brillengläsern einen grünen Blick, den die Schüler falsch nannten, und der scheu und rachsüchtig war; er warf nach den Läden... aus den Rändern seiner Brillengläser die grünen Blicke, die seine Klasse giftig nannte* [8, с. 16].

Якщо правильно те, що очі – дзеркало душі, то душа Унрата наповнена отрутою, його маніпуляції поглядом набувають властивості метафори, а сам погляд – характеру метонімії. Такому розумінню виразу очей професора сприяє також лексема *grün*. Так, у професора Унрата – зелені очі, але замість цього автор використовує метонімічні конструкції *einen grünen Blick* 'зелений погляд' і *die grünen Blicke* 'зелені погляди' замість словосполучення *grüne Augen*. Погляд Унрата не статичний, а динамічний: він не дивиться, а посилає або кидає погляд у бік об'єкта (*sandte...einen grünen Blick* 'послав зелений погляд'; *er warf...die grünen Blicke* 'він кидав зелені погляди'). Тим самим виникає асоціація за суміжністю: погляд – стріла. Погляд Унрата підступний (*falsch*), мстивий (*rachsüchtig*). В наявності – перенесення з частини (погляд) на ціле (людина) (синецдоха). Зазначені властивості погляду, а також зелений колір очей, що у сполученні з жовтим у визначеному контексті викликає асоціації з отрутою, дають підстави учням Унрата вважати його погляд отруйним (*giftig*). Створити образ отруйного погляду знову допомагає метафоричне перенесення.

Шляхом умілої комбінації стилістичних засобів описом погляду професора Унрата автор досягає того, що цей погляд викликає неприємні емоції й у читача.

Однак, як підкреслює Н.С. Валгіна [3, с. 124], «образність може створюватися і далеко не образними засобами». Якщо кольоропозначення *grün* стосується очей Унрата, то для опису самого обличчя, його обрисів та рук переважаючими виявляються колоративи *grau* 'сірий' і *gelb* 'жовтий'. Зазначені прикметники використовуються в цьому випадку в прямому значенні: *grau* сполучується з іменником *Hände* 'руки', а *gelb* – з *Gräten* 'щетина'. Крім того, обидва кольори з'єднуються автором у прикметниковому композиті для опису борідки Унрата (*Sein hölzernes Kinn mit dem dünnen, graugelben Bärtchen...* [8, с. 16]). В зовнішності професора зустрічається також відтінковий складний прикметник *gelbbläss* 'жовтувато-блідий' у поєднанні з іменником *Stirn* 'лоб' (... *die breite, gelbblässe Stirn...*).

Незважаючи на вживання зазначених позначень кольору у прямому значенні, їхнє використання набуває символічного сенсу: жовтизна підсилює отруйність зелених очей, а колір *grau*, повторений неодноразово, зміцнює читача в думці про сірість і непривабливість самого Унрата, кохана якого (артистка Фреліх), порівнює його з повзучим чорним павуком (... *schlich Unrat umher wie eine große schwarze Spinne...* [8, с. 120]).

Можна погодитися з І.С. Баженовою [2, с. 88], яке пише, що кольірне сприйняття, а тим більше колір обличчя людини у певному емоційному стані, важко описати. Проте, у різних мовних культурах використовується позначення кольору обличчя при спробі зв'язати зорові категорії з якимись універсальними, доступними людині зразками, що зв'язані з місцевими реаліями, типовими для кожного народу.

Як зазначає М.Р. Ткачівська [6, с. 8], для портретної характеристики людини в сучасній німецькій мові характерно вживання прикметників *rot* 'червоний', *bunt* 'строкатий, барвистий', *blass*, *bleich* 'блідий' та ін. При цьому *blass* і *bleich* не позначають конкретної кольірної якості, а визначають здебільшого ступінь насиченості білого відтінку шкіри та обличчя, що є виявом внутрішнього стану, переляку, хвороби.